

✠ In nomine domini dei salvatoris nostri iesu christi imperante domino nostro Constantino magno imperatore anno tricesimo tertio sed et romano magno imperatore anno vicesimo die vicesimaquinta mensis iunii indictione quartadecima neapolim Definivi ego iohannes filius quidem venerabilis domini stephani. tecum denique gregorio cui super nomen cinnamo filio quidem domini iohanni: de questionem quam aput te facere visus sum pro vinea et campum seu cannetum insimul coniuctum positum in massa sollense (1) super mare territorio plagiense habente finis simul ab uno latere vinea qui fuit sergii Canonarchi quas parentibus tuis emptas habuerunt. et ab alio latere sunt terras quas tenere videntur ecclesia beatissimi petri de diaconia (2) et ab alia partem est ipse maris et ex alia partem De qua dicebat pars mea quia intus ipsas coherentias publica potestatem habuit dominationem ego exinde ibidem licerem volo habere: pars autem tua nominati gregorii respondebat dicentes ut non esset ita quod publicam potestatem per sexagintam (3) annos intus nominatas coherentias in ipsa terra qualivet dominationem habuisset: unde multam altercationem exinde habuimus. ecce per iudicium atfirmastis mihi per sacramentum quod in ipsa terra intus nominatas coherentias ad exagomum (4) modios viginti publicam potestatem nullam dominationem habuit per sexagintam annos et definivi exinde tecum et cum heredes tuos in omnibus pro vice de cessione mea quas atpreensi da publicam: et av odierna die et deinceps numquam presummo ego nominatus iohannes nec heredes meis neque habeamus licentiam aliquando tempore per cessione mea quas atpreensi da

✠ Nel nome del Signore Dio Salvatore nostro Gesù Cristo, nell'anno trentesimo terzo di impero del signore nostro Costantino grande imperatore ma anche nell'anno ventesimo di Romano grande imperatore, nel giorno ventesimo quinto del mese di giugno, quattordicesima indizione, **neapolim**. Ho dunque definito io Giovanni, figlio invero del venerabile domino Stefano, con te Gregorio soprannominato Cinnamo, figlio invero di domino Giovanni, la questione che risultò con te per il vigneto ed il campo ed il canneto ad esso adiacente, posti in massa **sollense** sopra il mare in territorio **plagiense**, aventi insieme come confine da uno lato il vigneto che fu di Sergio **Canonarchi**, che acquistarono dai tuoi genitori, e da un altro lato sono le terre che risultano possedere la chiesa del beatissimo Pietro **de diaconia** e da un'altra parte è il mare e da un'altra parte Di cui diceva la parte mia che dentro gli stessi confini il potere pubblico ebbe dominio ed io pertanto ivi voglio avere licenza, la parte tua poi predetto Gregorio rispondeva dicendo che non era così che il potere pubblico per sessanta anni entro i predetti confini nella stessa terra qualsiasi dominio avesse avuto per cui dunque avemmo molte discussioni. Ed ecco per giudizio tu mi dichiarasti con giuramento che nella stessa terra entro i predetti confini ad esagono estesa venti moggia il potere pubblico nessun possesso ebbe per sessanta anni e ho definito pertanto con te e con i tuoi eredi in tutto a riguardo della mia rinunzia di quanto presi dal pubblico e dal giorno odierno e d'ora innanzi mai osi io predetto Giovanni né i miei eredi né abbiamo dunque licenza in qualsiasi tempo per la rinunzia mia di quanto presi dal pubblico chiedere a te ed ai tuoi eredi in nessun modo delle predette terre entro gli

publicum te tuosque heredes exinde querere per nullum modum de nominate terras intus ipsas coherentias per ipsa cessione mea quas atpreensi da publicum: insuper qui te per ipsa cessione mea quesierit tunc ego et heredes meis tivi tuisque heredibus exinde desuper tollere promittimus. insuper stetit inter nobis ut si ego vel heredes meis tivi tuisque heredibus alie chartule hostendere potuerimus qui intus nominatas coherentias essegregaverint quod ibi habere potuerimus clara facta veritate per ipse chartule a tunc per ratiocineas ibidem in ipse terre intrare debeamus sicuti per ipse chartule ibidem intrare potuerimus. Quia ita nobis iudicatum est Si autem ego vel heredes meis quobis tempore contra hanc chartula securitatis ut super legitur venire presumserimus et in aliquid offensi fuerimus per quobis modum aut summissis personis tunc componimus tivi tuisque heredibus auri solidos duodecim bytianteos et hec chartula securitatis ut super legitur sit firma scripta per manus gregorii curialis per nominata indictione ✘

hoc signum ✘ manus nominati iohannis quod ego qui nominatos ab eum rogatus pro eum subscripsi ✘

✘ ego iohannes filius domini petri rogatus a suprascripto iohanne testi subscripsi ✘

✘ ego iohannes filius domini theodori tribuni rogatus a suprascripto iohanne testi subscripsi ✘

✘ ΕΓΟ ΓΡΕΓΟΡΙΟΥΣ ΦΙΛΙΟΥΣ ΔΝ ΚΟΝΣΤΑΝΤΙΝΙ ΡΟΓΑΤΟΥΣ Α CCTO IOANNI TECTI COΥΒ ✘

✘ ego gregorius curialis complevi per nominata quartadecima indictione.

stessi confini per la stessa rinunzia mia di quello che presi dal pubblico. Inoltre promettiamo pertanto a te ed ai tuoi eredi di allontanare da lì chi allora facesse richieste per la stessa mia cessione. Ed ancora fu stabilito fra noi che se io o i miei eredi potessimo mostrare a te e ai tuoi eredi altre carte che entro i predetti confini individuino ciò che ivi potremmo avere, stabilita la piena verità mediante le stesse carte, da allora in proporzione ivi nelle suddette terre dobbiamo entrare come per le stesse carte ivi avremmo potuto entrare. Poiché così fu da noi ritenuto giusto. Se poi io o i miei eredi in qualsiasi tempo osassimo contrastare questo atto di garanzia come sopra si legge e in qualche cosa arrecassimo offesa in qualsiasi modo o tramite persone subordinate, allora paghiamo come ammenda a te ed ai tuoi eredi dodici solidi aurei di Bisanzio e questo atto di garanzia, come sopra si legge, sia fermo, scritto per mano del curiale Gregorio per la predetta indizione.

✘
Questo è il segno ✘ della mano del predetto Giovanni che io anzidetto, richiesto da lui, per lui sottoscrissi. ✘

✘ Io Giovanni, figlio di domino Pietro, pregato dal soprascritto Giovanni, come teste sottoscrissi. ✘

✘ Io Giovanni, figlio di domino Teodoro tribuno, pregato dal soprascritto Giovanni, come teste sottoscrissi. ✘

✘ Io Gregorio, figlio di domino Costantino, pregato dal soprascritto Giovanni, come teste sottoscrissi. ✘

✘ Io curiale Gregorio completai per la predetta quattordicesima indizione.

Note:

(1) Quemdam praediorum modum *Massam* fuisse nuncupatam iam observavimus pagina 4 adnotatione (8). Cum porro in plerisque *Massis* homines sibi domicilia constituissent, quae pro succrescente in dies incolarum numero ampliata deinceps fuerunt, factum est ut *Massae* ipsae in vicos evaserint. Hac sane ratione apud nos prodierunt *Massa Lubrensis*, a Minervae fortasse *delubro* ita vocata,

Massa Atellana, Massa AEquana, et, ne universas commemoremus, *Massa Sollensis*, quam praesens innuit documentum. Haec vero appellata videtur *Sollensis a Sola*, quem vicum simul cum alio *Calastro* nuncupato prope *Turrim Octavam* (hodie *Torre del Greco*), in eo nimirum loco, qui nunc apud conterraneos audit *Sora*, extitisse prodidit Claritius (pag. 137). Nobis quidem Massam hanc non alibi constitutam fuisse suadet tum additum τὸ *Sollensis*, tum alia membrana conscripta anno II. Imperatoris Nicephori die 29 augusti indictione VIII, ubi eadem *Massa* dicitur posta *territorio plagiensi*, in quo et *Sola* extabat, in ea scilicet neapolitani Ducatus ora, quae ad laevum urbis principis latus extenditur, craterisque fluctibus alluitur. Hanc enim potissimum oram a nostris tabellionibus *territorii plagiensis* nomine donatam, vetera testantur instrumenta. Accedit praeterea quod Monasterium S. Sebastiani, e cuius archivo nostra haec prodiit membrana, in agro prope *Solam* quaedam possedisse praedia patet ex alio eiusdem Monasterii instrumento anni 1267, de quo Claritius ibidem meminit. Verum et *Massa Sollensis*, et *Sola*, et *Calastrum* posthac funditus interierunt, fortasse erumpentium e propinquo vesuvio flammaram vorticibus absumpta. *Solae* quidem κειμήλια quaedam saeculo XVII. adhuc extabant, eaque describenda curavit in sua *Turris Octavae* Historia Franciscus Balzanus, qui tamen toto coelo erravit, cum arbitratus fuit eadem spectasse ad Herculaneum, et urbem hanc, quae deinde alibi comperta tot vetustarum opum strue Regium ditavit Cimeliarchium, illic extitisse, ubi *Solae* vicus conditus olim fuit.

(2) De ecclesia *S. Petri de Diaconia* nullum hactenus e nostris scriptoribus mentionem habuisse comperimus. Sabatinius ipse, qui (*Calend. t. VI. pag. 81 et seqq.*) plurimas recenset ecclesias, quae sub S. Petri, aut insimul SS. Petri et Pauli titulo in diversis neapolitanae urbis regionibus ab antiquiori aevo conditae fuerunt, nostrae huius ecclesiae nequaquam meminit. Capacius quidem (*Hist. neap. lib. I. cap. 12 pag. 113*) mentionem habet Diaconiae SS. Petri et Pauli, quam et Celanus (*tom. III. pag. 179*) memorat. Verum utrumque scriptorem erroris arguit idem Sabatinius (*l. c.*), qui ei Diaconiae titulum SS. Ioannis et Pauli fuisse adfirmat, prout sibi e manuscriptis innotuerat, ipsamque eam ecclesiam fuisse tradit, in qua extabat Theodori neapolitani Ducis lapis litteratus a nobis memoratus pag. 85 adnot. (1), qui posthac in ecclesiam vulgo nuncupatam *Donna Romita* delatus fuit, cum in loco, quo eadem olim Diaconia fuerat extracta, conditum fuisset simul cum alia magnificentiori ecclesia maius PP. Societatis Iesu Collegium vulgo nunc appellatum *Gesù vecchio*. Cum itaque S. Petri Diaconia, quam innuit nostrum instrumentum nihil commune habuerit cum SS. Ioannis et Pauli ecclesia, non immerito hinc arbitramur nobis alteram ex hac membrana innotuisse Diaconiam praeter eas, quas in praedicta pag. 85 tum e Mazochio aliisque scriptoribus, tum e nostro instrumento ibidem edito memoravimus.

(3) Cum membrana haec plurimum obscuritatis praeseferat, operae pretium facere arbitramur, si eam paucis expediamus. Ioannes *vineam, campum et cannetum de publico adprehenderit*, nimirum praedia ad *publicam potestatem* spectantia occuparat. Contra Gregorius cum fundos id genus sibi vindicasset, iureiurando adfirmavit *publicam potestatem per annos LX.* numquam ipsis dominatam fuisse. Hinc dirempta fuit diuturna eorum altercatio, ea tamen conditione, ut si chartulae in posterum comperirentur, quibus veritas adversus Gregorium patefieret, praedia ad Ioannem redirent.

Cum vero heic de *publica potestate*, ac de *LX. annis* verba fiant, non abs re erit paucis haec illustrare. Ac primum animadvertere proderit *publicam potestatem, de publico et partem publicam* in compluribus inferiorum temporum monumentis usurpari consuevisse pro *Principe, Regio Fisco et Republica*, quemadmodum fuse ostendit Muratorius (*A. M. AE. t. I. dissertat. XVIII.*). Idcirco nostro hoc in documento priores duas locutiones supremum Neapolis magistratum, nempe Ducem denotare existimamus. Compertum quidem nobis est publicum quoddam, sive civium Universitatem Neapoli per sequiora tempora extitisse. Nam tametsi admodum inter eruditos disputatum fuerit, utrum post Langobardorum adventum adhuc perdurarint apud urbes italicas Universitates illae, quae sub Romanorum Gothorumque dominata extiterunt, tamen de quaestione hac in laudata dissertatione Muratorius ita quidem locutus est, ut quamvis sibi non occurrissent huiusmodi monumenta, quibus ea dirimi omnino posset, opinatus tamen est vel Langobardorum aevo urbibus italicis fuisse quoddam veterum Universitatum specimen, ac maxime omnium illis, quae Imperatorum ditioni adhuc subdebantur. Id vero praecipue de neapolitana urbe adfirmandum videtur, cum e Gregorii M. epistolis, quarum neminit ibidem Muratorius, eluceat Neapoli *Ordinem*, sive Universitatem, extitisse. Hanc ne per sequiora quidem saecula extinctam esse inde potissimum argui potest, quod aliquando Neapolitae sibimet ipsi Ducem ac Consulem nuncuparunt. Verum etsi nullo pacto inficiandum sit inferiori aevo numquam neapolitanae urbi defuisse Universitatis praerogativam, fateri tamen oportet Duces ipsos potestatem omnem exercuisse, quae ad universorum civium coetum pertinebat. Quamobrem si quando Duces de rebus ad Communitatem spectantibus donationum diplomata aliaque documenta ediderunt, hoc iuris ex demandata sibi potestate civium exercuerunt. In ea quidem superiorum membranarum, quam sub numero XXIX. pag. 101 et seqq.

edidimus, haec leguntur: *et quantum exinde in publicum cecidit totum nobis pertinet per concessionem a quidem domino Ioanne in Dei nomine eminentissimo Consule et Duci*. Item in quodam diplomate allato a Capacio (*Hist. neap. t. I. pag. 138*), Dux Ioannes sese ait *fecisse chartulam concessionis Petro presbytero et abbati Monasterii SS. Severini et Sossii etc., ut aqua quae pertinet ex iure publici nostri decurrisset per terram* etc. Hae sane ac reliquae omnes concessiones, quas *de publico* Duces fecerunt, interpretandae profecto sunt de rebus, quibus pro Ordine Populoque neapolitano Duces dominabantur. Iam vero ita sese res habuerit, verbis *publica potestas* et *de publico*, quae in praesenti nostro instrumento occurrunt, non aliud significari censem nisi Universitatis neapolitanae potestatem, quam Duces exercebant.

Quod porro ad *annos LX*. attinet, si hos habere libeat pro tempore praescriptionis non litigatorum voluntate, sed lege praestituto, praescriptionem huiusmodi e Langobardorum legibus nostros maiores hausisse dicendum erit. Ipsam enim a Liutprando Langobardorum Rege sancitam fuisse pro rebus, quae *publicae potestati*, sive Fisco Regio erant obnoxiae, palam fit ex eiusdem Principis legibus apud Muratorium (*Rer. ital. script. tom. I. part. II.*), ubi haec leguntur: *Hoc autem ideo statuimus, quia possessio aliorum hominum secundum langobardam legem in XXX. annis finitur: Causas quidem regales, unde compositio expectatur, duplicatas statuit decessor noster Rotharis rex componere. Propterea nobis rectum cum nostris Iudicibus comparuit esse, ut etiam in ista causa de possessione duplicentur ipsi anni, ut fiant LX. etc.*

(4) Ager hic, qui *viginti modiis* constabat, ad *exagonum*, nempe ad *exagonam formam* dicitur, quod eius fines senos angulos praeseferebant. *Omnis enim ager*, ut loquitur Columella (*Lib. V. cap. I. §. II. pag. 12*) *aut quadratus, aut longus, aut cuneatus, aut triquartus, aut rotundus, aut etiam semicirculi vel arcus, nonnumquam etiam plurium angulorum formam exhibet*, et quandoque, ut idem agrariae rei callentissimus scriptor adfirmat (*pag. 19*), *reddit hexagoni agri formam*. Hinc fiebat ut vel lapides, quibus praediorum termini designabantur, tot angulis praediti essente, quot ipsis erant praediis, et ab huiusmodi formis nomina nanciscerentur. Quare apud Goësium (*Rei agrar. script. pag. 224*) *limes sextaneus* occurrit, nempe senis angulis praeditus, cuiusmodi lapidem a Boëthio *terminum sinagonum*, et *exagineum* nuncupatum fuisse idem Goësius arbitratur in indice ad vocem *terminus*.